
ПРОГЛААС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

кн. 2, 2018 (год. XXVII), ISSN 0861-7902

*Франсиско Хафиер Хуес Галвес*¹

ЕДНО ЛИТЕРАТУРНО ПРИЯТЕЛСТВО ПРЕЗ ОКЕАНА

Francisco Javier Juez Galvez

A LITERARY FRIENDSHIP ACROSS THE OCEAN

Bulgarian writers who settled in Argentina in the 1920s formed friendly and literary connections which continued across the Ocean. Such is the case of the well-known author Boris Shivachev (1902-1932), “the first Bulgarian Hispanist”, and Stoyan Danev (1901–1981), a far less known publicist in Bulgarian and Spanish and author of stories in Spanish. There is much less information about the latter and his relations with Shivachev than, for example, about Shivachev and Samuil Strezov (1901-1984). By publishing and studying an unknown letter from Danev to Shivachev – from 1928 – and a dedication by Danev from 1931, we prove the regularity of correspondence between the two old friends and the fact that they informed each other about their literary undertakings and life vicissitudes.

Keywords: *Bulgarian Literature in Argentina, Hispano-Bulgarian Cultural Links, Boris Shivachev (1902–1932), Stoyan Danev (1901–1981)*

Между българските литератори, заселващи се в Аржентина през 20-те години на 20-ти век, възникват приятелски и литературни връзки, които продължават и отвъд Океана – такъв е случаят с известния Борис Шивачев (1902–1932), „първия български испанист“, и Стоян Данев (1901–1981), далеч по-малко познат публицист на български и испански и автор на разкази на испански. За последния и за връзките му с Шивачев се разполага с много по-малко информация, отколкото например за Шивачев и Самуил Стрезов (1901–1984). Чрез издаването и проучването на едно непознато писмо на Данев до Шивачев от 1928 г. и на едно Данево посвещение от 1931 г. доказваме редовната кореспонденция между двамата стари приятели и взаимното запознаване със съответните им литературни начинания и жизнени перипетии.

Ключови думи: *българска книжнина в Аржентина, испано-български културни връзки, Борис Шивачев (1902–1932), Стоян Данев (1901–1981).*

В редица публикации се коментира един кръг български литературни дейци от 20-те и 30-те години на 20 век, установили се в Аржентина или тясно свързани с нея и/или помежду си (виж напр. Александрова 2002). Сред тях редом с преждевременно починалия Борис Шивачев (1902–1932)², „всеизвестен като първият ни [т.е., български – Ф. Г.] испанист“ (Стоянов 1998: 194), доста добре познат в България, се посочват и други имена, като Самуил Стрезов (1901–1984)³ и Стоян Данев (1901–1981).

Роден в Ловешко, Стоян Данев е принуден да напусне България заради активната си синдикална дейност, и от 1922 г. е вече в Аржентина. Там среща Борис Шивачев, когото вече познава от България. Стоян Данев е известен като съосновател и в продължение на двайсет и една години главен редактор на вестник „Български глас“, издаван в аржентинския град Берисо, където се смята, че в онези времена

¹ Франсиско Хафиер Галвес (Francisco Javier Juez Gálvez) – д-р, професор в департамент „Немски филология и славянска филология“ в Мадридския университет „Комплутенсе“ juezgalvez@filol.ucm.es

² За него виж напр. Цанков 1994 и Тодоров 2012.

³ За него, виж напр. Александрова 2015.

се били заселили около 500 български семейства. През 1931 г. той издава в Буенос Айрес сборник с разкази на испански език „Abandonados“ („Изоставени“)⁴.

Нито един от връстниците Стрезов и Данев не се завръща в България. И двамата умират в Аржентина, където редом с българския са ползвали за литературните си начинания и испански език. За Стрезов и за приятелството му с Шивачев е написано доста, особено за литературните връзки между тях, осъществили се във взаимни рецензии и преводи (Стоянов 1998: 194–195). Но когато се споменават връзките между Шивачев и Данев, имената им обикновено се изреждат по-скоро мимоходом, заедно с други в общия контекст на българската общност в Аржентина.⁵ Едно по-детайлно проучване разкрива забележителни подробности. Важни институции като българския Национален литературен музей и неговия архив ни позволяват да се задълбочим в неделимо свързания литературен и личен живот на тези двама творци, радатели за българщината.

Така например във фонд „Шивачев“ на Националния литературен музей със сигнатура А3413/89 се намира писмо на четири страници, датирано от 28 април 1928 година в Буенос Айрес и изпратено от Стоян Данев до Борис Шивачев в София, където се е получило почти цял месец по-късно, на 24 май, както е видно от клеймото върху плика. Тук предаваме текста на писмото с минимални намеси във формата му, като оставяме зачерканите думи:

{стр. 1}

28.4.28.

B. Aires

Здравей, Борис.

Става много време, откакто получих писмото ти и, както виждаш, чак сега сядам да ти отговора. Не мога да кажа, че е по либса [*sic*] на време, или на желание, ами, хей [*sic*] така, просто от мокаетлък. Но вярвам, че ще ми простиш; тъй като, почти всички с[т]радаме от тази болест.

По същите причини още не съм дал нищо, върху разказите ти, в „La Protesta“, но най-последно реших да изляза от това положение и в брой 285 или 86 на „El Suplimento“ [*sic*] ще излезе една критическа бележка, кратка, разбира се, тъй като няма да се спущам в критика и разсъждения.

Очаквам с нетърпение романа, който си приготвил, а така също у писаното върху Турция – ако не се лъжа.

Аз, както вече ти писах, сътруднича в „La Protesta“ и в „Голос Труда“⁶ и ти испратих [*sic*] някои от статиите си; но винаги разглеждам нещата в [*sic*]

{стр. 2}

връзка с идеите си. Самуил, също, пише в „La Protesta“ понякога, и напоследък [*sic*] предизвика спор с една статия, върху която мисла [*sic*] да му отговора [*sic*]. Те работат [*sic*] в Чако, но излязоха и скоро ще си дойдат, та, ако е верно [*sic*], ще се прекарва по-добре.

Ами ти защо си намислил да напускаш България, у *màs aùn*⁷, да дойдеш пак в *Argentina*? Каква ще я вършиш тадява [*sic*], при това лошо полужение [*sic*], в [*sic*] всяко отношение? [i]O ya se olvidy de los tiempos aquellos?⁸ Аз, право да ти кажа, не ти препоръчвам да идваш тук, но прави както *mejor te parezca*⁹.

Колкото за жените, имаш право. И аз, както ти, съм на същото полужение [*sic*]. Момичета много, една през друга по-красива, у *màs aùn, a[r]reglándose bien, como ellas saben hacerlo, son encantadoras*¹⁰, но всяка минава и заминава и аз се задоволявам само да я изгледам добре и толкоз.

⁴ Повече за Стоян Данев може да се чете в оскъдна анонимна биографична бележка „Стоян Данев“ в електронното списание „Литературен свят“ с URL: <https://literaturensviat.com/?p=74440>

⁵ Податки за общуването между двамата тогавашни емигранти се намират и у Шивачев (1993: 67): Там самият Данев признава, че – парадоксално, както ще видим – няма намерение да учи испански, което ядосва Шивачев и той го кори. А на стр. 180–181 (пак там) се говори за връзката Данев, Шивачев и Пано Василев.

⁶ „Голос труда“ е анархистко списание, „Орган Федерации российских рабочих организаций Ю. Америки“, излизало в Буенос Айрес (1918–1930).

⁷ „И още повече“.

⁸ „Или вече забравихте ония времена?“. Тук на испански Данев се обръща към Шивачев на Виен.

⁹ „Както прецениш“.

¹⁰ „И още повече, като се нагиздят хубаво, както умеят, те са очарователни.“.

В къщата дете живеа [sic] *hay cada "papa", que da gusto*,¹¹ и понякога прекарваме часове в *charla*¹², но още не съм аспирирал, да вида [sic] дали ще излезе нещо.

*En fin*¹³, откъм „*el sexo bello*“¹⁴ съм

{стр. 3}

зле.

Ами барем ти що не гледаш да използваш полужението [sic] си? Студент, писател, интелегентно [sic] и красиво момче; какво повече искаш? Натискай копчето, докато е време, че после ще се каеш.

Но, нека да свърша с това и да престъпа [sic] към един въпрос, върху който трябва да ми отговориш на всяка цена.

Касае се, за издаването на един том разкази, върху живота на работниците из Патагония и някои по-интересни [sic] случки, от живота им. Всичката ти длъжност се състои в информирането за сумата която е необходима за издаването на една книга, като твоята; разбира се, едно издание по-люксово, и в корегирането [sic] ѝ. Ако ли ти не се наемаш да направиш корекцията, то може да се заплат[и] на някого.

С една реч, цялата работа се състои в изучаването условията за издаването на книгата, и ако *no te parece mucho*¹⁵, в разпространението ѝ по книжарниците. С всички разноси по тази работа се нагърбвам аз.

{стр. 4}

Вярвам, че няма да се откажеш да сториш това.

Ами Пано каква я върши и защо не ми пишеш нищо върху него? Да не би да сте се скарали?

За сега край, нищо ново от този край. Понеже не знам накъде съм ти затурял писмото, ти отговарям на разгеле – *es decir*¹⁶, на припомване, та може би да испуствна [sic] нещо, но ще прощаваш.

Ако *Sam*, се завърне от Чако ще ти пишем заедно. Щом продаждава [sic] да си пълне писмата с псувни, ама и аз не му мълча много.

А щех [sic] да забрава, да ти се похвала [sic], *o mejor dicho*¹⁷, да ти кажа, че съм на път към едно приключение, с една „*señora, bastante bonita*“¹⁸. Има мъж и деца, но това не пречи. Работата, разбира се, не е сериозна като например, женитба или *algo por el estilo. Lo mucho que puede suceder, es agar[r]rarnos a tiros con el marido traicionado; pero nada más*¹⁹.

Впрочем *vamos aver*²⁰. [sic]

За[сега] стига, брат. Очаквам с нетърпение отговора ти.

Далечни другарски привети

Стоян“

Този текст е отговор на писмо, изпратено на Данев от Шивачев много по-рано, с неизвестна дата, от София („Става много време откакто получих писмото ти“, започва Данев своето и с точност излага природата на взаимоотношенията между двамата, с право можем да кажем, приятели).

Че писмото е част от по-богата и, както предполагаме, редовна кореспонденция, личи от Даневия текст, който наемква за по-старо писмо („както вече ти писах“), и за вестите от Шивачев, като той може би е изказал намерението си да се върне в Аржентина. Писмото на Стоян Данев е написано на български с опростен за онова време правопис, тоест след реформата на земеделското правителство от 1921 г. (т.н. „Омарчевски правопис“, впрочем отменен две години по-късно), но преди тази от февруари 1945 г., като преобладава фонетичният принцип. Прави впечатление изобилието от правописни грешки (нека си позволим това малко анахронично определение). Много любопитно е използването на

¹¹ „Има едни хубавици, да ти падне шапката.“ Жаргонният термин *papa* днес е остарял с това значение.

¹² „На разговор“.

¹³ „Накратко“.

¹⁴ „Нежният пол“.

¹⁵ „Ако не ти се струва голямо усилие“.

¹⁶ „Тоест“.

¹⁷ „Или по-скоро“.

¹⁸ „Доста хубава госпожа“.

¹⁹ „Нещо подобно. Най-лошото, което може да се случи, е да се хванем да се стреляме с измамения съпруг, но нищо повече“.

²⁰ *Vamos a ver* = „ще видим“.

изрази и цели изречения на коректен разговорен испански език с малки правописни отклонения. Това показва не само желанието на Данев да демонстрира доброто си познаване на аржентинския вариант на испанския, който и двамата владеят, но и да го ползва като знак на другарство, на близост по испаноговоряща линия, породила се в общите им аржентински дни (по думите на автора – „los tiempos aquellos“ („ония времена“), когато препоръчва на Шивачев да не се връща в Аржентина, а и преди това).

В литературен план от писмото можем да разберем, че връзката между двамата приятели след връщането на Шивачев в България е продължила – Данев обещава, че окончателно ще даде за печат „критическа бележка“ за разказите му. Става дума за *opus primum* на Шивачев „Сребърната река. Разкази“ (Ловеч, 1926), по всяка вероятност върху екземпляр, който му е изпратил самият Борис Шивачев²¹. Разбираме също, че Данев знае за Шивачевия роман „Изобретателят“, издаден обаче едва през 1931 г., както и за „историко-сравнителния преглед“ „Стара и нова Турция“ (1930).

Освен за литературните им занимания от това писмо научаваме и детайли от бита на Данев в латиноамериканската среда, а – съдейки по коментарите му, за сантименталния живот и любовните му приключения – се убеждаваме и в сравнително голямата степен на доверие между двамата. Научаваме също и за близостта между Шивачев, Самуил Стрезов („Sam“) и Данев. Към датата, на която е написано писмото, книгата на Стрезов „Anga“ (Буенос Айрес, 1929) на испански език още не е излязла от печат.

Наред с личните им взаимоотношения писмото разкрива още една връзка – сътрудничеството им с органите на анархистичния печат в Латинска Америка, както показва споменаването на „La Protesta: Suplemento Semanal“ (от 1927 г.: „Suplemento Quincenal“), излизал в Буенос Айрес от 1922 г. Споменаването на познатия ловешки анархосиндикалист Пано (т.е. Пано Василев, 1901–1933), приятел на Шивачев от ученическите години и от емиграцията, може да се свързва и с личната, и с политическата линия.

Може би най-интересният от литературно-историческа гледна точка момент в Даневото писмо се намира в пасажите, където се говори за намерението му да издаде „един том разкази върху живота на работниците из Патагония“, за финансирането и коригирането му, по образеца на споменатата книга на Шивачев „Сребърната река“.

Въпреки всичко, тъй като Шивачев може би не е отговорил на цитираното по-горе писмо, а вероятно и следвайки следата на Стрезовата „Anga“, Данев е издал сборник разкази не в България, а в Аржентина, и не на български, а на испански – това е „Abandonados“ (1931). Не ни е известен никакъв отзвук, бележка, рецензия на Шивачев за Даневата книга. По онова време здравословното състояние на Шивачев вече е много лошо, макар че той не престава да се занимава с литература. А самата книга намираме в три екземпляра в Националния литературен музей, със сигнатури 10005, 10026 и 10217 – вероятно и трите изпратени до Борис Шивачев от самия автор. Други екземпляри на Даневата книга в Европа не са ни известни. Но благодарение на един от тези три екземпляра – този със сигнатура 10217 – знаем, че Данев е написал до приятеля си на 31 март 1931 г., т.е., още преди да са изминали и две седмици от излизането на разказите, следното посвещение на испански език:

Al amigo Boris,
cordialmente
St. Daneff
12/4/1931.
B. Aires²²

За съжаление, не открихме повече данни за връзката между Борис Шивачев и Стоян Данев в иначе богатия Шивачев фонд в Националния литературен музей в София. Този път не ни беше дадено да разширим познанията си за предишното и по-нататъшното жизнено и, особено, литературно приятелство между двамата писатели, живи мостове между българския и испаноговорящия културен свят.

²¹ Както сме проверили *de visu*, в съдържанието на нито един от споменатите в писмото броеве на „La Protesta. Suplemento Quincenal“, издадени на 28 май 1928 г. (бр. 285) и 15 юни 1928 г. (бр. 286), а и по-късно, не се намира обещаната кратка критическа бележка на Стоян Данев за „Сребърната река“.

²² „На приятеля Борис, / от сърце / Ст. Данев / 12 април 1931 г. / Б. Айрес“.

ЛИТЕРАТУРА

- Александрова (2002):** Александрова, М. Българска книжнина с аржентинска тематика. // **Aleksandrova (2002):** Aleksandrova, M. Balgarska knizhnina s arzhentinska tematika. // *Simposio internacional. Actas. 40 años de la licenciatura en filología española en la Universidad de Sofía „San Clemente de Ojrid“ (5 y 6 de junio de 2001)*. Sofía: San Clemente de Ojrid, 127–134.
- Александрова (2015):** Александрова, К. Непознатият Стрезов. По следите на един емигрант. // *Америките ни 1: Южна Америка и българската литература, български следи в Латинска Америка*. София: ИЦ „Боян Пенев“, 131–147. // **Aleksandrova (2015):** Aleksandrova, K. Nepoznatiyat Strezov. Po sledite na edin emigrant. / *Amerikite ni 1: Yuzhna Amerika i balgarskata literatura, balgarski sledi v Latinska Amerika*. Sofía: IC „Boyan Penev“, 131–147.
- Стоянов (1998):** Stoyanov, R., Три брѐнки в българо-испанските културни връзки. // **Stoyanov (1998):** Stoyanov, R. Tri branki v balgaro-ispanskite kulturni vrazki. // *[Actas] Simposio Internacional para conmemorar el 35 aniversario de la creación de la Licenciatura en Filología Española. Sofía, 2-3 de junio de 1997*, Sofía: UI „St. Kliment Ohridski“, 185–196.
- Тодоров (2012):** Тодоров, К. Някои непознати публикации на Борис Шивачев. // **Todorov (2012):** Todorov, K. Nyakoi nepoznati publikatsii na Boris Shivachev. // *El Español: Territorio de Encuentros. 50 años de Licenciatura en Filología Española en la Universidad de Sofía “San Clemente de Ojrid”*. Sofía: Editorial Universitaria “San Clemente de Ojrid”, 562–568.
- Цанков (1994):** Цанков, Г., Шивачев, Борис Константинов // *Речник по нова българска литература 1878–1992*. София: Хемус, 415–416. // **Tsankov (1994):** Tsankov, Ts. Shivachev, Boris Konstantinov. // *Rechnik po nova balgarska literatura 1878–1992*. Sofía: Hemus, 415–416.
- Шивачев (1993):** Шивачев, Борис, *Четири години в Аржентина*. Съст. Овчарова, М., Шивачева-Градинарова, В. Университетско издателство “Св. Климент Охридски”, София. // **Shivachev (1993):** Shivachev, Boris. *Chetiri godini v Arzhentina*. Sast. Ovcharova, M., Shivacheva-Gradinarova, V., Sofía: UI “Sv. Kliment Ohridski”.